Qabul qilindi: 13-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 15-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 17-noyabr 2026-yil

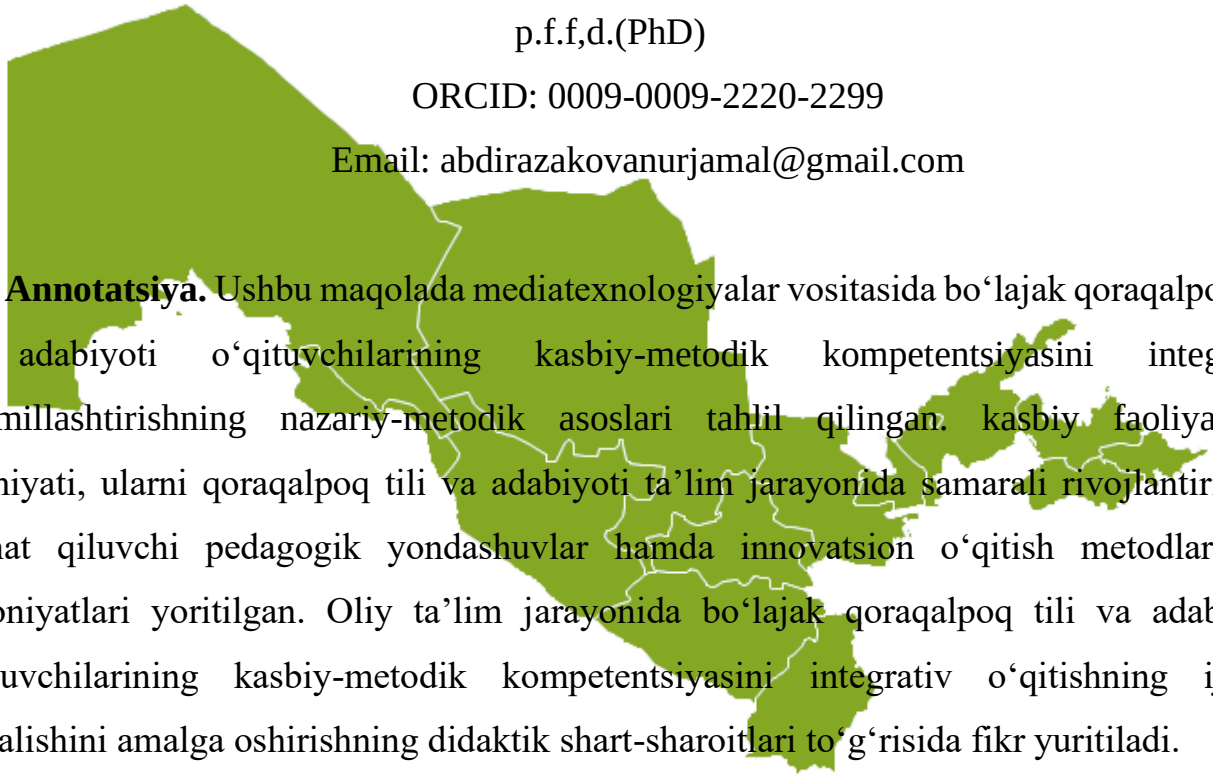
Bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim turlari

Abdurazakova Nurjamal Salimatdinovna

Urganch RANCH texnologiyalar universiteti Nukus kompusi katta o‘qituvchisi, p.f.f,d.(PhD)

ORCID: 0009-0009-2220-2299

Email: abdirazakovanurjamal@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada mediatexnologiyalar vositasida bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentsiyasini integrativ takomillashtirishning nazariy-metodik asoslari tahlil qilingan. kasbiy faoliyatdagi ahamiyati, ularni qoraqalpoq tili va adabiyoti ta’lim jarayonida samarali rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar hamda innovatsion o‘qitish metodlarining imkoniyatlari yoritilgan. Oliy ta’lim jarayonida bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentsiyasini integrativ o‘qitishning ijodiy yo‘nalishini amalga oshirishning didaktik shart-sharoitlari to‘g‘risida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: innovatsion pedagogika, kreativ pedagogik yondashuv, mediatexnologiyalar, qoraqalpoq tili va adabiyoti fani, kasbiy-metodik kompetentsiya, integrativ takomillashtirish, kommunikativ kompetensiya, hamkorlik, kreativ fikrlash, muammoni hal etish, innovatsion ta’lim.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические и методические основы интегративного совершенствования профессионально-методической компетентности будущих учителей каракалпакского языка и литературы посредством медиатехнологий. Раскрываются значение медиатехнологий в профессиональной деятельности, педагогические подходы, способствующие их эффективному использованию в образовательном процессе преподавания каракалпакского языка и

литературы, а также возможности инновационных методов обучения. Особое внимание уделяется дидактическим условиям реализации творческого направления интегративного обучения, направленного на развитие профессионально-методической компетентности будущих учителей каракалпакского языка и литературы в системе высшего образования.

Ключевые слова: инновационная педагогика, креативный педагогический подход, медиатехнологии, каракалпакский язык и литература, профессионально-методическая компетентность, интегративное совершенствование, коммуникативная компетентность, сотрудничество, креативное мышление, решение проблем, инновационное образование.

Abstract. This article examines the theoretical and methodological foundations of the integrative enhancement of the professional and methodological competence of prospective Karakalpak language and literature teachers through media technologies. It explores the significance of media technologies in professional practice, pedagogical approaches that contribute to their effective integration into the teaching and learning process of Karakalpak language and literature, and the potential of innovative teaching methods. Particular attention is paid to the didactic conditions required for implementing the creative dimension of integrative instruction aimed at developing the professional and methodological competence of prospective Karakalpak language and literature teachers in higher education.

Keywords: innovative pedagogy, creative pedagogical approach, media technologies, Karakalpak language and literature, professional and methodological competence, integrative enhancement, communicative competence, collaboration, creative thinking, problem-solving, innovative education.

Kirish

Globallashuv sharoitida ta’lim shaxsni har tomonlama voyaga yetkazish, unda komillik va malakali mutaxassisga xos sifatlarni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Bugungi tezkor davr ta’lim oluvchilar, shu jumladan bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida qisqa muddatda va asosli ma’lumotlar bilan qurollantirish, ular tomonidan turli fan asoslarini puxta o‘zlashtirilishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni

taqozo etmoqda.

Zamonaviy sharoitda ta’lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko‘ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo‘naltirilishi talab qilinmoqda. O‘zida ana shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta’lim shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim deb nomlanadi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim – bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida kreativ fikrlash va harakat strategiyasini inobatga olgan holda uning shaxsi, o‘ziga xos xususiyatlari, qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan didaktik ta’lim o‘qitish muhitining bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasiga oid imkoniyatlariga moslashtirilishini nazarda tutadi.

Adabiyotlar tahlili

Ta’lim muhiti, pedagogik shart-sharoitlar, ta’lim hamda tarbiya jarayonini to‘laligicha bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish, qobiliyatini rivojlantirish, shaxs sifatida kamolotga etishini ta’minlash, tafakkuri va dunyoqarashini boyitishni nazarda tutadi. Bu turdagi ta’lim bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlik kabi sifatlar, shuningdek, mustaqil, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu turdagi ta’limni tashkil etishda bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida imkon qadar individual yondashishni, uning shaxsini hurmat qilishni, unga ishonch bildirish taqozo etiladi. Qolaversa, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim o‘qitish jarayonining ishtirokchilari bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida o‘zaro hamkorlikda bilim olish, shaxs sifatida kamol toptirish uchun qulay pedagogik sharoitni yaratish zaruriyatini ifodalaydi. Pedagog ta’lim jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim turlaridan foydalanar ekan, bir qator shartlarga qat’iy rioya etishi kerak. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning o‘ziga xos jihati ta’lim oluvchi shaxsini tan olish, uni har tomonlama rivojlantirish uchun qulay, zarur muhitni yaratishdan iborat.

Muhokama

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining

ta’lim tizimiga moslashtirishni emas, aksincha, uning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda har tomonlama rivojlanishi, shaxs sifatida kamolotga yetishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni nazarda tutadi. Bu turdagi ta’lim bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining o‘z-o‘zini rivojlantirishga, mustaqil bilim olishga, o‘zining ichki imkoniyatlari, qobiliyatlarini to‘la namoyon eta olishi, bilish faolligini oshirish uchun zarur sharoitni vujudga kelai.

Har bir bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida o‘ziga xos didaktik yondashuvlarga ega:

– bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining har biri o’zini ruhiy holatini to‘g‘ri anglay olishi;

– bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining xohish-istak, qiziqishlarini inobatga olishi;

– bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining tolerant munosabatda bo‘lishi;

– bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining intelektual kuchi, imkoniyati va intilishlariga ishonch bildirishi;

– har bir bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik o‘quv fanlari asoslarini yetarlicha o‘zlashtira olishi uchun qulay ta’lim muhitini yaratilishi;

– bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining mustaqil bilim olishlari uchun imkoniyat yaratilishi;

– bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida o‘quv faoliyatlarini mustaqil nazorat qilish, o’quv faoliyati samaradorligini aniqlash, yutuqlarning omillari va yo‘l qo‘yilgan xatolarning oqibatlarini tahlil qilish o‘rgatish zarur.

Natija

Bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim jarayonida o‘quv materialini o‘zlashtirishga ijodiy, tanqidiy yondoshishni, yangi g‘oyalarni ilgari surish, ularni asoslash, o‘z fikrini himoya qilish, muammoli vaziyatlarda samarali yechimni topish, bilim, ko‘nikma, malakalarni o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Pedagog tomonidan ta’lim jarayonida innovatsion

tavsifga ega turli faol metodlarning qo‘llanilishi, talabalarni rivojlantirish, qobiliyatlarini yanada o‘stirishga xizmat qiladi. Xususan, dars mashg‘ulotlarini tashkil etishda pedagoglar o‘quv axborotlarining bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasiga oid bilim, ko‘nikma, malaka va tajribalariga tayangan holda ularni qiziqtira oladigan, fikrlashga, ijodiy yondashishga undaydigan imkoniyatga ega bo‘lishini ta’minlashga alohida e’tibor qaratishlari zarur.

Qoraqalpoq tili va adabiyoti ta’lim jarayonida pedagoglar tomonidan:

– muammoli izlanish;

– kichik tadqiqotlarni olib borish;

– debat;

– bahs-munozara;

– evristik suhbat;

– kichik guruhlarda ishlash va b. - turli shakl, metod, vosita va texnologiyalardan samarali, maqsadli foydalanish;

– o‘quv topshiriqlarini bajarishda bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik usullarni mustaqil tanlash imkonini berish;

– bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining juftlikda, kichik guruhda va jamoada ishlashini ta’minlash;

– dars mashg‘ulotlarning loyihalashtirilishiga e’tiborning qaratilishi nafaqat o‘qitish sifatini yaxshilaydi, samaradorligini oshiradi, shu bilan birga bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida shaxsning rivojlanishi uchun qulay sharoitni vujudga keltiradi. Eng muhimi bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining metodik kompetentsiyasida mediatexnologiyani tatbiq etish o‘quv dars mashg‘ulotlarining nafaqat axborot berish, balki rivojlantirish xarakteriga ega bo‘lishlariga e’tiborni qaratishlari zarur.

Xulosa

Xulosa sifatida shuni aytish lozimki, ta’lim jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning yana bir muhim belgisi, ta’limining quyidagi turlari farqlanmoqda. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy turlari - ijodiy topshiriqlar; - kreativ yondashishni taqozo

etuvchi vazifalar; - muammoli vaziyatlar; - rolli va ishbilarmonlik o‘yinlari; - bahs-munozara, debat; - musobaqa ko‘rinishidagi bellashuvlar. Asosiy turlari, innovatsion ta’lim, hamkorlik ta’limi, interfaol ta’lim, masofaviy ta’lim, muammoli ta’lim, loyiha ta’limi, kompyuter ta’limi, rivojlantiruvchi ta’lim, tabaqalashtirilgan ta’lim, modul ta’lim, individual ta’lim, mustaqil dasturiy ta’lim, o‘yin texnologiyalari. Muhokama qilinayotgan masala, muammo, o‘rganilayotgan mavzu yuzasidan bo‘lajak qoraqalpoq tili va adabiyoti o‘qituvchilarining mustaqil fikr bildirishlari (noto‘g‘ri bo‘lsa-da, fikr bildirishlari)ga o’qituvchi imkon berish, nima bo‘lganda ham ularni o‘ylashga, fikrlashga undash shaxsga yo‘natirilgan ta’limga xos muhim belgilardan biri sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat-T.: TDPU. 2006. 289-b.

2. Akhmedova M.E.Methodological classification of independent study tasks from mother language in continuous education. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research (ISSN – 2771-2141) VOLUME 04 ISSUE 03 PAGES: 135-148-p. SJIF IMPACT FACTOR (2024 - 8.166). Crossref doi: https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume04Issue 03-18. (Web of saynes).

3. Axmedova M.E. Oliy ta’limida o‘quv va mustaqil ta’lim topshiriqlarini takomillashtirish vazifalari. Havola: https://gri-journal.uz Belarus–O‘zbek ilmiy-metodik jurnali. 2025 yil № 1-son. 180-187- bet.ISSN 2181-2896 . Havola: https://gri-journal.uz. (OAK)

4. Axmedova M.E., Altibayeva M.Lingvistik kompetentsiyalarni rivojlantirishda raqamli resurslar va o’z-o’zini baholash metodikasi. Til va adabiyot uz ilmiy metodik elektron jurnal. 2025 yil 18 noyabr. № 19-son. 69-70 bet. (OAK)

5. Axmedova M.E. I. Tsay, T. Baituraev, G. Sharipova, S. Davlatov, Kh. Djumayeva, I.Rakhmatova. Adopting Agile Practices to Enhance Library Services and User Engagement in Modern Library Management. Indian Journal of Information Sources and Services ISSN:) Vol.16, No.1, 2026, pp.823-828 © The Research Publication, www.trp.org.in DOI: https://doi.org/10.51983/ijiss-2026.16.1.85. (Skopus).

6. Axmedova M.E., Sh. Kurtieva,, D. Achilov., G.Qurbonova., Sh. Kurbanova., A.Najmitdinov. Health Risks Associated with Habitat Loss and Fragmentation in Public and Animal Health Implications for Infectious Disease Transmission. 153-168-p. Havola: Journal of Animal http://www.aejournal.irhttp://www.aejournal.ir. Environment (E-ISSN 2717-1396, ISSN 2717-1388) Journal homepage: Received: Accepted: 15 April 2025 (DOI): 10.70102/AEJ.2025.17.1.18 . (Web of saynes)

7. Axmedova M.E. Modul kredit tizimida ona tili fanlaridan mustaqil topsghiriqlar tuzish metodikasi.T.: 2025 yil. Firdavs shoh nashriyoti. 178-b.

8. Кудрявцев П.О. Проблемное обучение: истоки и сущност-Знание: 1991.456-с.

9. Ishmuxammedov R.J. “Innovatsion texnologiyalar yordamida o‘qitish samaradorligini oshirish yo‘llari” – T.: 2000. 340-b.

10. Muminov K.A., “Raqamli-forsayt texnologiyalari sharoitida talabalar ta’lim jarayonini pedagogik loyihalashtirish metodikasini takomillashtirish”, Qo‘qon Universiteti Xabarnomasi, ISSN: 2181-1695, 5-oktabr 2026-yil.208-210-bet.

11. Saidaxmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar -T.: Moliya nashr., 2003. 215-b.

12. Tolipov O‘., Usmanbaeva K.M. Pedagoik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari -T.: TDPU. 2006. 230-b.

13. Бабко Г. И. Модулные технологии обучения. Теория и практика проектирования / Г.И. Бабко. - М.: РИВШ, 2016. - 904 с.

14. Usmonov B.Sh., Habibullaev R.A. Oliy o‘quv yurtlarida o‘quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O‘quv qo‘llanma. T.: “Tafakkur” nashriyoti, 2020 y. 120 bet.

15. Gulobod Qudratulloh qizi., R.Ishmuhamedov., M.Normuhammedova. An’anaviy va noan’anaviy ta’lim. – S: “Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi” nashriyoti, 2019. 312 b.

16. Гуслова, М.Н. Инновационные педагогические технологии: Учебник / М.Н. Гуслова. - М.: Асадемиа, 2018. - 672 с.

17. Матяш Н.В. Инновационные педагогические технологии: Проектное

обучение: Учебное пособие / Н.В. Матяш. - М.: Асадемиа, 2017. - 422 с.

18. Muminova N.S., Kvest-texnologiyasi asosida bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining loyihalash ko‘nikmalarini rivojlantirish. Til va adabiyot.uz til va adabiyot.uz. ilmiy-metodik elektron jurnal, 2026-yil, 30-oktabr 20(88)-son.51-54-b.

